

Eduskunta
Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys HE 21/2018 vp eduskunnalle laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Uudella lailla pantaisiin täytäntöön tutkimusta, opiskelua, harjoittelua, vapaaehtoistyötä, oppilasvaihto-ohjelmaa ja au pairina työskentelyä varten tapahtuvan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksiä koskeva direktiivi 2016/801/EU.

Suomi ei kuitenkaan sovelta direktiiviä vaihto-oppilaisiin, au-paireihin ja muihin kuin eurooppalaisen vapaaehtoispalvelun piirissä oleviin vapaaehtoistyöntekijöihin.

Sosiaaliturvan osalta direktiiviin sisältyy vaatimus tutkijoiden yhdenvertaisesta kohtelusta sosiaaliturvan alalla Suomen kansalaisten kanssa. Sama koskee työsuhteisia harjoittelijoita ja vapaaehtoistyöntekijöitä, sekä myös opiskelijoita, joiden osalta ei viitata työsuhdetta koskevaan vaatimukseen. Tämä tarkoittaisi muutoksia joihinkin Kelan sosiaaliturvaa säänteleviin lakeihin.

Direktiivin täytäntöönpano tarkoittaa sitä, että EU-alueen ulkopuolelta Suomeen tuleva direktiivissä tarkoitettu henkilö kuuluu Kelan sosiaaliturvaan täyttäessään asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetussa laissa (soveltamisalakia) säädetyt vakuuttamisen edellytykset. Henkilöön sovelletaan sairausvakuutuslakia, sekä soveltamisalain 1 §:ssä listattuja etuuslakeja. Toissijaisesti vähintään 4 kuukautta Suomessa työskentelevä henkilö voi saada oikeuden sosiaaliturvaan, vaikka hänen ei katsottaisi asuvan maassa vakinaisesti. Työsuhteiseen henkilöön, – esimerkiksi harjoittelijaan tai tutkijaan – sovelletaan lisäksi työttömyysturvalakia. Suomi on rajannut direktiivin soveltamisen ulkopuolelle opintotuet ja –lainat.

Yhdenvertaisen kohtelun toteuttamiseksi soveltamisalakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tutkijan oleskeluluvan saaneen henkilön katsottaisiin Kelan sosiaaliturvasta päätettäessä asuvan luvan kestosta riippumatta lähtökohtaisesti maassa vakinaisesti.

Direktiivissä tarkoitetuilla henkilöillä olisi myös oikeus Suomen julkisen terveydenhuollon palveluihin samoin ehdoin kuin kunnan asukkailla. Tutkijoilla tämä oikeus olisi riippumatta siitä, työskentelevätkö he työsuhteessa. Muut direktiivissä tarkoitettut henkilöt rinnastuisivat kunnan asukkaisiin, mikäli he toimivat työsuhteessa esimerkiksi harjoittelijoina. Tämä vastaa aiempien maahanmuuttodirektiivien

soveltamista ja toimeenpanoa myös siten, että Kela todentaa tarvittaessa direktiivissä tarkoitetun henkilön oikeuden hoitoon.

Direktiivin täytäntöönpanoon sisältyy mahdollisuus rajoittaa tutkijan oikeutta hänen mukanaan Suomeen seuraavasta lapsesta maksettavaan lapsilisään ja lasten kotihoidon tukeen. Oikeutta näihin perhe-etuuksiin ei olisi, jos tutkijan oleskelulupa on kestoaltaan enintään 6 kuukautta. Rajaus vastaa aiemmin ns. yhdistelmälapdirektiivin sekä viimeksi kausi- ja ICT-työntekijöitä koskevan direktiivin täytäntöönpanossa noudatettua ratkaisua. Hyvin lyhytaikaisesti Suomessa oleskelevista lapsista ei ole perusteltua maksaa etuuksia, jotka perustuvat lähtökohtaisesti vakinaiseen Suomessa asumiseen. Direktiivin täytäntöönpano ei myöskään tarkoita velvollisuutta maksaa Kelan perhe-etuuksia kolmansissa maissa asuvista lapsista.

Jo tälläkin hetkellä EU-alueen ulkopuolelta tuleva kolmannen maan kansalainen saa Suomeen vakinaisesti muuttavana tai työskentelynsä perusteella oikeuden Kelan sosiaaliturvaan edellyttäen, että hänellä on ulkomaalaislakiin perustuva lupa oleskella tai työskennellä Suomessa.

Nyt täytäntöön pantavan direktiivin merkitys sosiaaliturvan kannalta on siinä, että lainmuutokset ilmeisesti kasvattaisivat jonkin verran kolmansista maista tutkijoina tulevien ja sosiaaliturvaoikeuksia saavien lukumäärää, kun sosiaaliturvan edellytyksenä oleva maassa asumista koskeva vaatimus täytyisi jo tutkija-statuksen perusteella.